

МУҒАЛЛИМ ҲАМ ҮЗЛИКСИЗ БИЛИМЛЕНДИРИЎ

Илимий-методикалық журнал

2024

3/1-сан

*Ўзбекистан Республикасы Министрлер Кабинети жанындагы
Жоқарғы Аттестация Комиссиясы Президиумының
25.10.2007 жыл (№138) қарары менен дизимге алынды*

*Қарақалпақстан Баспа сөз ғәм хабар агентлиги тәрәпинен
2007-жылы 14-февральдан дизимге алынды.
№01-044-санлы ғуўалық берилген.*

Нөкис

3/1-сан 2024

март

Шөлкемлестіріушілер:

*Қарақалпақстан Республикасы Халық билимлендириу Министрлиги,
ӨЗПИИИ Қарақалпақстан филиалы*

Редактор:

А. Тилегенов

Редколлегия ағзалары:

Мақсет АЙЫМБЕТОВ	Хушбоқ НОРБҰТАЕВ
Нағмет АЙЫМБЕТОВ	Улфат МАҲҚАМОВ
Айтмурат АЛЬНИЯЗОВ	Уролбой МИРСАНОВ
Сапардурды АБАЕВ	Сафо МАТЧОН
Адхамжон АБДУРАШИТОВ	Шукурилло МАРДОНОВ
Хайрулла АЛЯМИНОВ	Камаладин МАТЯКУБОВ
Байрамбай ОТЕМУРАТОВ	Арзы ПАЗЫЛОВ
Алишер АЛЛАМУРАТОВ	Барлықбай ПРЕНОВ
Дилшодхўжа АЙТБАЕВ	Раъно ОРИПОВА
Интизар АБДИРИМОВА	Бахтиёр РАХИМОВ
Тўлқин АЛЛАЁРОВ	Фуркат РАЖАБОВ
Марифжон АХМЕДОВ	Светлана СМИРНОВА (Москва, Россия)
Умида БАҲАДИРОВА	Дилшода САПАРБАЕВА
Фархад БАБАШЕВ	Феруза САПАЕВА
Ботир БОЙМЕТОВ	Зайниддин САНАҚУЛОВ
Гулзода БОЙМУРОДОВА	Қаххор ТУРСУНОВ
Шахло БОТИРОВА	Амина ТЕМИРБЕКОВА
Маманазар ДЖУМАЕВ	Нурзода ТОШЕВА
Асқар ДЖУМАШЕВ	Қуанишбек ТУРЕКЕЕВ
Мухтар ЕРМЕКБАЕВ (Шимкент, Қазақстан)	Тажибай УТЕБАЕВ
Алишер ЖУМАНОВ	Амангелди УТЕПБЕРГЕНОВ
Гүлнара ЖУМАШЕВА	Мамбеткерим ҚУДАЙБЕРГЕНОВ
Холбой ИБРАГИМОВ	Амангелди КАМАЛОВ
Шохида ИСТАМОВА	Вохид КАРАЕВ
Умида ИБРАГИМОВА	Гулмира ҚАРЛЫБАЕВА
Лола ИСРОИЛОВА	Ризамат ШОДИЕВ
Алима КЕНЖЕБАЕВА (Тараз, Қазақстан)	Зафар ЧОРШАНБИЕВ
Ярмухаммат МАДАЛИЕВ (Шимкент, Қазақстан)	Рустам ФАЙЗУЛЛАЕВ
Меруерт ПАЗЫЛОВА	Дўстназар ХИММАТАЛИЕВ
Асқарбай НИЯЗОВ	Тармиза ХУРВАЛИЕВА
Сабит НУРЖАНОВ	Умид ХОДЖАМҚУЛОВ
Захия НАРИМБЕТОВА	Жавлонбек ХУДОЙБЕРГЕНОВ
	Гулрухсор ЭРГАШЕВА
	Гавхар ЭШЧАНОВА
	Қонысбай ЮСУПОВ

ZAMONAVIY MAKTABGACHA TA'LIM TASHKILOTINII BOSHQARISH

Narimbayeva L.K.

Chirchiq davlat pedagogika universiteti

Maktabgacha ta'lim fakulteti

Pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Tayanch so'zlar: menejment, rahbarlik, boshqaruv tamoyillari, funktsiyalarini motivatsiya, rejalashtirish, ta'lim tizimi, pedagogik faoliyat, ta'lim va tarbiya.

Ключевые слова: менеджмент, лидерство, принципы управления, мотивация, планирование, образовательная система, педагогическая деятельность, воспитание и обучение.

Key words: management, leadership, principles of management, motivation, planning, educational system, pedagogical activity, education and training.

Kirish. Zamonaviy jamiyatda «menejment»r so'zini eshitish juda keng tarqalgan. Ilmiy va uslubiy adabiyotlarda ushbu tushuncha- ijtimoiy, shu jumladan ta'lim jarayonlarini boshqarish tamoyillari, usullari, vositalari va shakllari to'plami sifatida talqin etiladi, menejment menejment san'ati deb ham ataladi. «Pedagogik menejment-bu uning samaradorligini oshirishga qaratilgan o'quv jarayonini boshqarishning printsiplari, usullari, tashkiliy shakllari va texnologik usullari majmui».

Menejment bo'yicha kasbiy bilimlar haqida fikr yuritilganda uchta boshqaruv vositalarini bilishlari lozim :

Birinchisi, tashkilot, boshqaruv ierarxiyasi, bu erda asosiy vosita insonga yuqoridan ta'sir qilishdir (motivatsiya, rejalashtirish, faoliyatni tashkil etish va nazorat qilishning asosiy funktsiyalari va boshqalar).

Ikkinchisi-boshqaruv madaniyati, ya'ni.jamiyat, tashkilot, insonlar guruhi tomonidan ishlab chiqilgan va tan olingan qadriyatlar, ijtimoiy normalar, munosabat, xulq-atvor xususiyatlari.

Uchinchisi-bozor, bozor munosabatlari, ya'ni mahsulot va xizmatlarni sotib olish va sotishga, sotuvchi va xaridor manfaatlarining muvozanatiga asoslangan munosabatlar.

Menejment, har qanday faoliyat singari, bir qator printsiplarga rioya qilishga asoslangan. «Boshqaruv tamoyillari boshqaruv funktsiyalarini amalga oshirishning asosiy g'oyasidir. Printsiplar boshqaruv qonuniyatlarining o'ziga xos namoyishi, aksidir».

Boshqaruv tamoyillari:

1. Xodimlarga sodiqlik.
2. Mas'uliyat -muvaqqiyatli boshqaruvning zaruriy sharti sifatida.
3. Tashkilotni pastdan yuqoriga, yuqoridan pastga, gorizontol ravishda qamrab oladigan aloqa.
4. Ishchilarning qobiliyatlarini ochib berishga yordam beradigan tashkilotdagi muhit.
5. Umumiy natijalarda har bir ishchining ulushli ishtirokini majburiy belgilash.
6. Atrof-muhitdagi o'zgarishlarga o'z vaqtida javob berish.
7. Odamlar bilan ishlash usullari, ularning ishdan qoniqishini ta'minlash.
8. Rahbar o'z ishida duch kelgan har bir xodimdimini tinglash qobiliyati.
9. Odamlarga ishonch va halollik .
10. Menejmentning asosiy asoslariga tayanish: sifat, xarajatlar, xizmat ko'rsatish, yangiliklar, kuch va imkoniyatlarni boshqarish, xodimlar.
11. Tashkilot rahbarining qarashlari, ya'ni kelajakdagi rejalari haqida aniq tasavvur.
12. Shaxsiy ish sifati va uni doimiy takomillashtirish.

Tatqiqot metodologiyasi. Pedagogik jarayonni tashkil etish o'zaro bog'liq elementlardan tashkil topgan murakkab tizim sifatida qaraladi. Maktabgacha ta'lim tashkiloti o'ziga xos xususiyatlarga ega: maqsadlar, jamoaning tuzilishi, axborot – kommunikatsiya jarayonlarining turlari va mazmuni. Shu sababli, bugungi kunda maqsadli va ilmiy asoslangan boshqaruvsiz maktabgacha ta'lim tashkiloti jamoasining ijodiy faoliyati uchun qulay shart-sharoitlarni ta'minlash mumkin emas.

Zamonaviy maktabgacha ta'lim tashkilotiga shunday talablar qo'yiladiki, maktabgacha ta'lim tashkilotini boshqarish darajasini oshirish ob'ektiv zarurat va uning keyingi rivojlanishining muhim tamoyiliga aylanadi.

Rahbarlar jamiyatning talablariga moslashuvchan va tezkor javob berishlari, doimo o'zgarib turadigan murakkab iqtisodiy vaziyatda odilona hal qilish, barqarorlashtirish va rivojlanish yo'llarini topishlari shart.

Mavzuga oid adabiyotlar tahlili. Psixologik va pedagogik faoliyat sohasidagi taniqli mutaxassis L. V. Pozdnyak ta'kidlashicha, muassasani to'g'ri boshqarish bilan menejer zamonaviy vaziyatni doimiy ravishda tahlil qilishi muhim, bu maktabgacha ta'lim tashkiloti tarbiyachilarini demokratiya, oshkoralik va o'z-o'zini anglashni rivojlantirish sohasidagi jamiyat yutuqlarini faol idrok etishga yo'naltirishga imkon beradi.

L. M. Denyakinaning fikricha, rahbar uchun maktabgacha ta'lim tashkilotini rivojlantirish strategiyasini o'ylab ko'rish, uning maqsadi va ta'lim tizimidagi o'rini, asosiy maqsadlari, vazifalari va funktsiyalarini aniqlash muhimdir.

Maktabgacha ta'lim tashkilotini boshqarishning maqsadi uning optimal ishlashini ta'minlash, eng kam vaqt va kuch sarflagan holda o'quv jarayonining samaradorligiga erishishdir.

Maktabgacha tarbiya tashkiloti o'z faoliyatini O'zbekiston Respublikasining «Maktabgacha ta'lim va tarbiya to'g'risida»gi qonuniga muvofiq amalga oshiradi va muassis tomonidan tasdiqlangan Nizom, tashkilot va ota-onalar (yoki bolalarning boshqa qonuniy vakillari) o'rtasidagi shartnoma asosida ishlaydi.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentinig 2019 yil 16 dekabrda "Maktabgacha ta'lim va tarbiyato'g'risida "gi qonunida :

Maktabgacha ta'lim tashkilotini boshqarish va uning faoliyatini tashkil etish tartibi quyidagich belgilangan.

Maktabgacha ta'lim tashkilotini boshqarish

Davlat maktabgacha ta'lim tashkilotini boshqarishni quyidagilar amalga oshiradi:

pedagogik kengash;

kuzatuv kengashi;

davlat maktabgacha ta'lim tashkiloti rahbari.

Nodavlat maktabgacha ta'lim tashkilotini boshqarish tartibi uning ta'sis hujjatlarida belgilanadi.

Boshqaruv xususiyatlariga qat'iyatlilik, ochiqlik, shaffoflik, muntazamlilik, kiradi.

Hozirgi kunda maktabgacha ta'lim tashkilotini boshqarishda shaxsga yo'naltirilgan yondashuv juda muhimdir. Ushbu yondashuvning mohiyati shundan iboratki, butun tashkilotning muvofiqlashtirilgan ishi uchun jamoaning har bir a'zosini hurmat qilish, xodimlarning har biri o'zini umumiy yaxlit organizmning muhim tafsiloti kabi his qilishiga intilish kerak, uning asosiy vazifasi mamlakatimiz fuqarolarini sog'lom, ko'p qirrali, ijodiy, o'zgaruvchan faoliyat, shaxs sifatida tarbiyalash va o'qitishdir.

Tahlil va natijalar. Maktabgacha ta'lim tashkilotining asosiy vazifalari quyidagilardan iborat:

- Bolalarning jismoniy va ruhiy salomatligini muhofaza qilish, himoya qilish va mustahkamlash, sog'lom turmush tarzi asoslarini shakllantirish;
- Intellektual, shaxsiy va jismoniy rivojlanishni ta'minlash;
- Bolalarni umuminsoniy qadriyatlar bilan tanishtirish;
- Tengdoshlar va kattalar jamoasida bolalarning erta ijtimoiylashuvini ta'minlash;
- Bolalarning individual moyilligini aniqlash va rivojlantirish;
- Keyingi darajalarda asosiy ta'limga tayyorgarlik;
- Bolaning to'liq rivojlanishini ta'minlash uchun oila bilan o'zaro munosabatlar.

Maktabgacha ta'lim tashkilotini boshqarish O'zbekiston Respublikasi qonunchiligiga, tashkilot ustaviga muvofiq amalga oshiriladi va yagona boshqaruv va o'zini o'zi boshqarish tamoyillarining kombinatsiyasiga asoslanadi.

Maktabgacha ta'lim tashkiloti pedagogic kengashi o'z faoliyatini maktabgacha ta'lim va tarbiya to'g'risidagi qonunga, maktabgacha ta'lim tashkilotining Ustaviga va maktabgacha ta'lim tashkiloti to'g'risidagi Nizomga muvofiq amalga oshiradi.

Maktabgacha ta'lim tashkiloti pedagogic kengashining asosiy vazifalari:

- ta'lim tashkiloti pedagogik jamoa faoliyatini yo'naltirish
- ilk va maktabgacha yoshdagi bolalar rivojlanishiga qo'yiladigan davlat talablarining ijrosi
- pedagogik jamoaning ma'lum yo'nalishlardagi faoliyatini tahlil qilish
- ilg'or pedagoglarning ish tajribalarini o'rganish va ommalashtirish
- pedagoglar tomonidan olib borilgan ishlar hisoboti
- pedagoglar ning uzluksiz malaka oshirishlari ni ta'minlash
- mtt tomonidan o'tkaziladigan nazorat turlarini natijalar muhokamasi.

Maktabgacha ta'lim tashkiloti:

maktabgacha ta'lim va tarbiyaning davlat ta'lim dasturi asosida o'z ta'lim dasturini ishlab chiqishga;

bolaning qonuniy vakillari bilan tuzilgan shartnoma asosida maktabgacha ta'lim va tarbiyaning davlat ta'lim dasturida nazarda tutilganidan tashqari qo'shimcha pulli ta'lim xizmatlari ko'rsatishga;

bolaning qonuniy vakillari bilan ta'lim va tarbiya borasida hamkorlikni amalga oshirishga haqli.

Maktabgacha ta'lim tashkiloti:

davlat maktabgacha ta'lim va tarbiya standarti talablariga mos keladigan maktabgacha ta'lim darajasini ta'minlashi;

bolalarning rivojlanishi, ta'lim va tarbiya olishi uchun xavfsiz shart-sharoitlar yaratishi;

bolaga ta'lim va tarbiya berish masalalari yuzasidan uning qonuniy vakillariga maslahat yordamini berishi;

bolaning hayotiga yoki sog'lig'iga tahdidlar, uning huquqlari, erkinliklari va qonuniy manfaatlari buzilganligi faktlari to'g'risida vakolatli organlarni xabardor qilishi shart.

Xulosa va takliflar. Shunday qilib, yuqoridagilardan kelib chiqib, quyidagi xulosalar chiqarish mumkin:

1. Boshqaruv har qanday o'quv jarayonining ajralmas qismidir.
2. Boshqaruvning o'z maqsadlari, vazifalari, tamoyillari va funktsiyalari mavjud.
3. Maktabgacha ta'lim tashkilotini muvaffaqiyatli boshqarish uchun o'z faoliyatini O'zbekiston Respublikasi qonunchiligi asosida, o'quv jarayonining har bir ishtirokchisiga shaxsiy yondoshishga asoslangan vakolatli boshqaruv rahbarligida butun jamoaning muvofiqlashtirilgan ishi zarur.
4. Rahbarlar etakchilik tamoyillariga asoslanib, o'z ishlarida jamoa bilan ishlashning turli usullari va shakllaridan foydalanishlari kerak.

Adabiyotlar:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentinig 2019 yil 16 dekabrda "Maktabgacha ta'lim va tarbiya to'g'risida "gi O'RQ-595-son.
2. Nosirova. R.X., Gaynazarova G.A., Narimbayeva L.K. "Maktabgacha ta'limda rahbarlik" «Malik print co» nashriyoti. Chirchiq 2021y
3. Пронина А.Н. /Основы курса «Управление современным дошкольным образовательным учреждением» / А. Н. Пронина. – Елец: ЕГУ им. И.А. Бунина, 2005. – 162 с.
4. Поздняк Л.В. /Управление дошкольным образованием: учебное пособие для студ. педвузов/ Л.В. Поздняк, Н.Н. Лященко. – М.: Издательский центр «Академия», 2000. – 432 с.

РЕЗЮМЕ

Maqolada zamonaviy maktabgacha ta'lim tashkilotiga qo'yiladigan talablar, maktabgacha ta'lim tashkilotini boshqarish tamoyillari, funktsiyalari va prinsiplari keltirilgan. Maqolada maktabgacha ta'lim tashkilotini boshqarishda shaxsga yo'naltirilgan yondashuvga e'tibor qaratilgan.

РЕЗЮМЕ

В статье рассмотрены требования к современной организации дошкольного образования, функции и принципы управления организацией дошкольного образования. В статье акцентируется внимание на личностно-ориентированном подходе к управлению дошкольной образовательной организацией.

SUMMARY

The requirements for a modern preschool education organization, the principles, functions and principles of managing a preschool education organization are discussed in the article. The article focuses on a person-oriented approach to managing a preschool educational organization.

ISSN 2181-7138

Т. Н. Қары Ниязий атындағы Өзбекстан педагогикалық
илим-изертлеу институтының Ж. Орынбаев атындағы Қарақалпақстан филиалы

**«МУҒАЛЛИМ ҲАМ ҮЗЛИКСИЗ
БИЛИМЛЕНДИРИЎ»**

№ 3/1

Нөкис — 2024

Басып шығыўға жуўапкер:

А. Тилегенов, С. Нуржанов

Баспаға таярлаған:

А. Тилегенов

Компьютерде таярлаған:

П. Реймбаев, З. Ниязымбетова

Мәнзил: Нөкис қаласы, Ерназар Алакөз көшеси №54

Тел.: +998 61 224-23-00, +998 61 224-01-34

e-mail: uzniipnkkf@mail.uz,

mugallim-pednaik@mail.uz

www.mugallim-uzliksiz-bilim.uz

www.KRTEACH.UZ

Журналға келген мақалаларға жуўап қайтарылмайды, журналда жарияланған мақалалардан алынған үзіндилер «Муғаллим ҳәм үзликсиз билимлендириў» журналынан алынды, деп көрсетилиўи шәрт. Журналға 5-6 бет көлеминдеги материаллар еки интервалда TIMES NEW ROMAN шрифтинде электрон версиясы менен бирге қабыл етиледі. Мақалада келтирилген мағлыўматларға автор жуўапкер.

Оригинал-макеттен басыўға рухсат етилди 05.03.2024. Форматы 70x100^{1/8}

«Таймс» гарнитурасында офсет усылында басылды.

Шәртли б.т. 31. Нашр. т. Нұсқасы _____ Буйыртпа №